

UDC 930.85(4–12)

YU ISSN 0350–7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS
INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

XXXII–XXXIII

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

Rédacteur

LJUBINKO RADENKOVIĆ

Directeur de l'Institut des Etudes balkaniques

Membres de la Rédaction

FRANCIS CONTE (Paris), DIMITRIJE DJORDJEVIĆ (Santa Barbara),
MILKA IVIĆ, DJORDJE S. KOSTIĆ, LJUBOMIR MAKSIMOVIĆ,
DANICA POPOVIĆ, BILJANA SIKIMIĆ,
ANTHONY-EMIL TACHIAOS (Thessalonique), NIKOLA TASIĆ,
SVETLANA M. TOLSTOÏ (Moscou), GABRIELLA SCHUBERT (Jena),
KRANISLAV VRANIĆ (secrétaire)

BELGRADE
2003

само симболика старосне доби, него и пола, пројектована са човека на природу, односно временски циклус. „О хришћанству у народној вери“ или „Уместо закључка“ представља ауторску формулацију и ви ење „народног хришћанства/ православља“, појма који се активно користи у друштвеним наукама и који је за сада неприхватљива за цркву као и опис начина настајања

те појаве. Т. А. Бернштам говори о „пантеистичком натурализму“ (термин Н. Лоског), који представља религиозно-синкретичку универзалију свих европских народа, одбацујући на тај начин тезу, распрострањену у средњој Европи, да је за Русију, у ствари, карактеристично постојање две вере.

Тања Павловић

Фолклор, традиција, култура. Зборник у част Светлане Стојкове, Софија, 2002, 385 стр., Стојанка Бојациева, Доротеја Добрева, Светла Петкова (ур.)

Зборник радова *Фолклор, традиције, култура (Фолклор, традицији, култура)* посвећен је осамдесетогодишњем јубилеју Светлане Стојкове, истакнуте бугарске фолклористкиње и истраживача народне традиције, одличног познаваоца и проучаваоца бугарских народних загонетака, епских жанрова, односа између фолклора и књижевности и историје бугарске фолклористике. Зборник се састоји од тридесет радова, међу чијим ауторима су њене колеге и ученици са Етнографског института и Института за фолклор у Софији, као и истраживачи фолклора са других института Бугарске академије наука и иностраних универзитета и института. На крају зборника дата је исцрпна библиографија радова Светлане Стојкове.

Као основна карактеристика овог зборника истиче се разноликост прилога у њему – како по тематици тако и по методолошким приступима.

Неколико аутора бави се некима од аспеката фолклорних жанрова или за њих карактеристичним елементима. Пламен Бочков (Софија) у

свом прилогу проблематизује однос између епоса као жанра и категорије простора, дајући вома успелу анализу карактеристика простора у епици које су посебност у односу на друге фолклорне жанрове (то су фрагментираност, условност и аксиологичност). У другом делу прилога разматра се трпеза као локус од изузетне важности у структури епских текстова. Николај Кауфман (Софија) бави се жанровским карактеристикама бугарских песама уз рад, издвајајући њихове основне тематске кругове у различитим регионима Бугарске. Прилог Магдалене Елчинове (Софија) за предмет има прагматички аспект пословица и бави се питањима као што су утицај друштвеног и прагматичког контекста на функционисање пословица у процесу комуникације, веза између значења пословице и њене употребе и формирање компетенције у употреби пословица; ова питања разматрају се на два нивоа – пословица се посматра у оквиру вербалне комуникације у ширем смислу и у оквиру фолклорне комуникације. Георг Краев (Софија) у свом прилогу

гу покушава да магију, загонетку и пословицу представи као јединствени митско-ритуални конструкт, а Доротеја Добрева (Софија) анализира представу о попу (православном свештенику) у усменој култури на основу јужнословенске и источнословенске усмене традиције, пратећи миграцију овог мотива у различитим културним, политичким и историјским контекстима, док Анчо Калојанов (Велико Трново) прати развој мотива дрвета у варијантама коледарске песме *Мома и вита ела*. Јорданка Коцева (Софија) бави се мотивом брака са натприродним бићем у бугарским бајкама, у којима су конфликтне ситуације у породично-брачним односима последица кршења до сада у етнологији недовољно проученог брачног табуа. Посматрајући бугарску наративну прозу и наративне песничке жанрове као целину, Љиљана Даскалова-Перковска (Шарлотесвил, Вирџинија) са становишта етнопоетике указује на неке карактеристичне црте наративне традиције и процесе који леже у основи генерисања наративног текста. Флорентина Бадаланова (Лондон) у свом прилогу обрађује фолклорне текстове који за предмет имају мит о Аврамовој жртви, док се Катја Михајлова (Софија) бави транспозицијама јеванђељског мотива о богатом и бедном Лазару у словенским фолклорним текстовима.

Љиљана Минкова (Софија) анализира ставове два западноевропска аутора – Георга Розена и Карла Емила Францоza према хајдучком покрету коме су они посветили неколико својих дела. Розен у својој књизи *Балкански хајдуци* даје прилично негативну слику о хајдучима, бранећи позиције турске државе, док Француз, иако на почетку свог рада под великим утицајем Розе-

на, у каснијим текстовима хајдуке описује на позитиван и објективан начин. Оба аутора имају веома високо мишљење о хајдучким епским песмама.

Борјана Велчева (Софија) бави се лексичким инвентаром два плача из бугарских средњовековних рукописа (16–18. век), њиховим међусобним односом и односом према грчком оригиналу.

Аутобиографски дискурс предмет је анализе у следећим радовима у зборнику *Фолклор, традиције, култура: у прилогу Усмена историја, писани текст, секундарна усменост*, Љубомира Парпулова-Грибл (Охајо) на основу аутобиографија две Бугарке које су емигрирале у САД бави се прелазом од усмене аутобиографије до њеног записа па све до секундарне усмености (запис на видео-касети), односом ове три форме и њиховим међусобним утицајем. Предмет прилога Светле Петкове (Софија) је етички код личног погледа на свет који се ишчитава из аутобиографије и свакодневног говора старије жене из бугарске муслиманске заједнице у селу Галата (Тетвенско). Ауторка закључује да је морална схема њене информаторке преузета из традиције, а да су преовлађујуће културне вредности усвојене кроз фолклор и религиозно образовање. Албена Георгиева (Софија) анализира улогу манастира у процесу перцепције религиозности, посебно истичући значај наратива о чудима који су део локалне традиције или припадају личном искуству. Стојанка Бојацијева (Софија) разматра мотив остављеног детета у комуникацијској меморији, коју види као скуп фолклорних текстова и наратива о личном искуству. Посебна пажња је поклоњена представи о остављеном детету у процесу националне

символизације, као и савременим симболичким и метафоричким употребама овог мотива.

Дарина Младенова (Софија) на основу уметничких и фолклорних текстова износи главне представе о звездама у бугарској традиционалној слици света, разматрајући везу између буг. *звезда* и глагола, именица и придева који означавају светлост звезда и, са друге стране, поре ења и метафоре у којима се звезде на основу своје светлости доводе у везу са другим предметима и појавама.

У прилогу Олге Младенове (Калгари) предложен је теоријски и методолошки модел за проучавање социјалних односа у бугарском друштву 19. века. На основу дела из бугарске књижевности из овог раздобља, Младенова указује на могућности анализе односа између социјалног статуса човека коме тај статус припада и језичке формулације тог односа, затим анализе семантичке структуре лексичког поља термина који означавају социјалне статусе, анализе друштвених улога и њихових језичких израза, као и анализе социјалних статуса и улога као компонената структуре и организације друштва.

Тема неколико радова у зборнику су савремени токови и тенденције у развоју фолклора и фолклористичких истраживања. Прилог Клауса Рота (Минхен) бави се положајем и задацима истраживања фолклорних наратива у доба глобализације и значајног пораста броја културних контаката; Рот сматра да ће се традиционалне форме фолклорне наратије прилагодити новим условима и покушава да оцрта теоријски оквир у коме се истраживање фолклорних наратија и интеркултурна комуникација међусобно надопуњују и области у којима повезивање ове

две области може дати плодне резултате. Евгенија Мицева (Софија) разматра место и улогу фолклора у савременом бугарском друштву, а Радост Иванова (Софија) скреће пажњу на нову функцију фолклора, везану за позорницу на којој се одржавају фолклорни фестивали, и сматра да такви фестивали представљају аутентичну традицију.

Историјом бугарске фолклористике, тачније њеним почецима, бави се Ines Kéler-Zülch (Гетинген). У свом прилогу она анализира позиве за сакупљање народних умотворина у 19. веку, разматрајући их поузданим индикатором успостављања фолклористике као дисциплине. Jan Rychlák (Праг) прати развој словачке етнологије и фолклористике и њихове везе са чешким и чехословачким институцијама, указујући на то да су се ове дисциплине у Словачкој постепено осамостаљивале, а процес осамостаљивања и успостављања словачких институција које се њима баве окончан је 1990. године.

Питањем идентитета различитих социјалних група бави се значајан број аутора. Милена Бенковска-Сабокова (Софија) разматра манифестације колебљивог идентитета бугарских муслимана (помака) на основу сопственог теренског искуства из села Драгиново (Велинградско). Посебно занимљив аспект тог колебљивог идентитета огледа се у пракси коришћења вишеструких имена – бугарских и муслиманских. У селу је уочљива и специфична културна диглосија између модерног и традиционалног, а чланови неких породица, за које је карактеристично да имају више образовање, познати су у селу као „јогији“ јер упражњавају једну врсту „јогизма“. Сами „јогији“ инсистирају управо на овој категоризацији, а не на називу будизам, истичући да „јогизам“

не само да не угрожава њихову припадност исламу, него је још више ојачава. Овај пример указује, како истиче Бенковска-Сабокова, на то да колебљиви идентитет није само израз унутрашње несигурности, него може индуковати и културну разноврсност. Иваничка Георгиева (Софија) даје историјат насељавања Бугара на Криму, њиховог живота на овом полуострву и последица по културни, језички и етнички идентитет изазваних њиховим насилним расељавањем у доба стаљинизма. Валентина Ганева-Рајчева (Софија) на основу три генерације Бугара који живе у Будимпешти и околини разматра начине на које се бугарски етнички и културни идентитет успоставља, одржава и изражава у ма арској средини, посебно осветљавајући улогу фолклора у овим процесима. Вања Матеева (Софија) на основу текстова из алманаха *Родолубец* и аутобиографија Бугара из Молдавије и Украјине покушава да реконструише основне симболе који сачињавају представу о Бугарској међу припадницима највеће бугарске дијаспоре – Бугарима у Бесарабији. Мила Сантова (Софија) бави се проблемима културе и традиције у малом граду на примеру града Банско. У њеном прилогу разматрају се неке од особености становника овог града и њиховог начина живота

и као карактеристичне издвајају се конзервативизам, улога породице и сродства, изразито поштовање мушкарца, вредноћа и штедљивост, уз закључак да се менталитет становника Банског формира кроз изразити традиционални кôд уско повезан са осећајем заједничког припадања.

Два текста у овом зборнику за главни предмет имају материјалну традиционалну културу: Љубомир Миков (Софија) разматра ткану орнаментику код Турака у Бугарској, нарочито истичући везу између украса и функције украшене тканине; Станка Јанева (Софија) анализира обредну праксу повезану са свадбеним сандуцима, који представљају јединствену својину жене у свекровој кући.

Радови у зборнику *Фолклор, традиције, култура* потичу из пера аутора веома разноврсних по својим опредељењима и приступима проблемима. Ова колекција радова, у исто време, за заједнички именоване има актуелност обрађиване проблематике и модерност коришћених приступа, и тако на најбољи начин илуструје тренутно стање и правце развоја у бугарској фолклористици и проучавању бугарске културе.

Тања Петровић